

**ПРОГРАМА
ЗА РАНА ДЕТЕКЦИЈА НА МАЛИГНИ ЗАБОЛУВАЊА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2019 ГОДИНА**

Програмата за рана детекција на малигни заболувања во Република Македонија за 2019 година се однесува на:

I. Организиран скрининг за рана детекција на рак на дојка

II. Опортунистички скрининг за рана детекција на колоректален карцином

III. Скрининг за превенција и рано откривање на рак на грлото на матката

IV. Промотивна кампања за превенција и рано откривање на карцином на простата

V. Изготвување на прва национална епидемиолошка студија за рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево во Република Македонија

I. Организиран скрининг за рана детекција на рак на дојка

1. Вовед

Ракот на дојката е најчесто малигно заболување кај жените во светот и во Република Македонија. Во просек, секоја осма жена во својот животен век ќе се соочи со оваа болест. Воедно ракот на дојката е водечка причина за смртност и претставува глобален проблем. Но, со детекција во рана фаза се намалува смртноста и до 30%. Единствена докажана метода за рана детекција е мамографијата која може да го детектира карциномот во негова предклиничка фаза. Во повеќе од 30 земји во светот постојат организирани национални програми за рано откривање на рак на дојка т.н скрининг што подразбира редовни мамографски прегледи на одреден временски интервал на жени на одредена возраст, кои се навидум здрави, односно немаат клинички симптоми на рак на дојка.

Примарна цел на раната детекција (скрининг) е намалување на смртноста од рак на дојката, подобрување на квалитетот на животот на пациентката и намалување на потребата од радиотераписки и онколошки третмани. Поради тоа Министерството за здравство следејќи ги препораките на Европска Унија, Светската Здравствена организација како и примерите на повеќето земји во Европа, САД, Канада и Австралија, во април 2015 година започна да спроведува организиран скрининг, по претходно усвоена Национална комисија за рана детекција и скрининг на рак на дојка и негово соодветно третирање во Република Македонија. (Национална комисија).

86.

Врз основа на член 16 став 2 и став 3 од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16 и 37/16), Владата на Република Македонија, на седницата, одржана на 8.1.2019 година, донесе

Приоритети и цели

Главна цел

Детекција на карцином на дојка во ран стадиум на жените во Република Македонија, преку спроведување на скринингот, а следејќи ги европските препораки за спроведување на организиран скрининг.

Дополнителни цели

- Подигање на свеста на жената за значењето на редовните преглед и раното откривање на карциномот;
- Зајакнување на капацитетот на здравствените установи за спроведување на скрининг во поглед на кадар и опрема;

- Надградба на системот за собирање и обработка на податоци за скринингот;
- Воведување на контрола на квалитетот на услугите во спроведување на скринингот.

2. Показатели на успешност

Индикатори на успешност на спроведување на главната цел се:

- број на извршени снимања
- број на жени со позитивен наод
- број на жени со позитивен наод во ран стадиум

План за спроведување или операционализација на мерките и активностите

Мерки	Програмата е : √ Хоризонтална					Вертикална
	Активности	Одговорни	Консултирани	Временска рамка		Потребни ресурси
				Почеток (месец/ година)	Крај (месец/ година)	Финансиски (МКД)
						I год.
Скрининг програма	Организација на скрининг програмата во делот на повикување на жени и доставување на одговори и центар за комуникации	Министерство за здравство, Управа за електронско здравство	Институт за јавно здравје Национална комисија	01.01.2019	31.12.2019	1.250.000,00
Ситуациона анализа	Изработка на ситуациона анализа за начинот на спроведување на скрининг програмата	Институт за Епидемиологија и Биостатистика – Медицински факултет	Министерство за здравство, Управа за електронско здравство, Институт за јавно здравје, Национална комисија	01.01.2019	30.06.2019	300.000,00
Мамографски активности	Мамографски активности (снимање, читање, супервизија)	Јавно здравствени установи	Министерство за здравство Национална комисија, Институт за јавно здравје	01.02.2019	31.12.2019	6.000.000,00
Контрола на квалитет на сит мамографски центри во ЈЗУ	Експерти од ПМФ ќе вршат континуирана контрола на квалитет на мамографските кабинети кои што учествуваат во програмата	Природно математички факултет	Министерство за здравство, Национална комисија	01.02.2019	31.12.2019	1.000.000,00
Надградба на софтвер за скрининг	Надградба на софтверско решение со модул за двојно читање и супервизија	Министерство за здравство	Управа за електронско здравство	01.01.2019	31.12.2019	500.000,00
Организирање на кампања и промотивен материјал	Организација на прес конференции Настипи на стручни лица преку медиумите Организирање на предавања, трибини во разни средини Печатење на плакати, брошури	Институт за јавно здравје	Министерство за здравство	01.01.2019	31.12.2019	60.000,00
Изработка на извештаи	Изработка на квартални и годишни извештаи со епидемиолошки коментари и анализа на состојби	Институт за јавно здравје		01.01.2019	31.12.2019	60.000,00
ВКУПНО						9.170.000,00

III. Скрининг за превенција и рано откривање на рак на грлото на матката

1. Вовед

Карциномот на грлото на матката (КГМ) во светот учествува со 10% во вкупниот број на малигни неоплазми. Тој е дванаесетти по честота и петти по смртност рак кај жените во светот. Заболуваат околу 490 000 новорегистрирани случаи секоја година или 16 од 100.000 жени годишно, а околу 9 од 100.000 жени умираат.

Организираниот скрининг за превенција и рано откривање на ракот на грлото на матката е активност што се спроведува во повеќе држависо цел да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката. Оправданоста на спроведувањето на оваа програма се потврдува со фактот што секоја година се откриваат случаи на карцином кај жени кои немале никакви знаци на болеста.

За успешно спроведена скрининг програма се смета доколку во период од 3 години се опфатат 75% од целната популација.

2. Приоритети и цели

Главна цел е да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката во Република Македонија.

Специфични цели:

1. Зголемување на бројот на лица опфатени со организираниот скрининг
2. Подигнување на свеста кај жените за важноста од редовни превентивни прегледи и вклученост во организираниот скрининг
3. Зголемување на бројот на гинеколози вклучени во организираниот скрининг
4. Подобрување на системот за следење и известување, со воведување на електронско известување

3. Показатели на успешност

Успешноста ќе се мери преку следните показатели на успешност:

- Број на анализирани ПАП тестови
- Број на лица со откриени клеточни абнормалности
- Број на лица со откриен рак на грлото на матката
- Функционален систем за електронско известување

Процес индикатори:

- Број на поканети лица
- Број на лица кои примиле покана и се јавиле на преглед
- Број на земени ПАП тестови
- Организација на прес конференција
- Број на настапи преку медиумите
- Број на организирани предавања и трибини
- Број на отпечатени пропагандни материјали
- Број на гинеколози вклучени во организираниот скрининг
- Број на гинеколози информирани за скринингот
- Број на гинеколошки ординации кои доставуваат извештаи
- Број на цитолошки лаборатории кои доставуваат извештаи
- Број на изготвени квартални и годишни извештаи

4. Мерки, активности и показатели на успешност

Мерките, активностите и показателите за успешност се прикажани во Планот за спроведување или оперативна реализација на мерките и активностите на програмата (во прилог)

План за спроведување или операционализација на мерките и активностите

Главна цел: Намалување на инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката во РМ							
Зголемување на бројот на лица опфатени со организираниот скрининг							
Показател за успешност: Број на лица опфатени со организираниот скрининг			Појдовна основа: 30.000 лица		Планиран резултат (одредница) на годишно ниво: 35.000 лица кои направиле ПАП тест во рамки на организираниот скрининг		
Мерки	Активности	Временска рамка за спроведување				Организациски облик/лице	Финансиски средства
		Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4		
Повикување на жени на возраст 36-45 години да направат ПАП тест	Испратени 32.000 покани од гинеколошките ординации	8.000 x 30,00	8.000 x 30,00	8.000 x 30,00	8.000 x 30,00	Гинеколошки ординации, гинеколози	960.000,00
Ажурирање на адресите на жените	Контакт со МВР и други релевантни институции за добивање точни податоци					Гинеколошки ординации, Министерство за здравство, Министерство за внатрешни работи, Фонд за здравствено осигурување на Македонија, Управа за електронско здравство.	0,00
Превентивни прегледи (ПАП тест)	Вршење на 24.000 прегледи, доставување на материјал до цитолошки лаборатории, известување	6000 x 200,00	6000 x 200,00	6000 x 200,00	6000 x 200,00	Гинеколошки ординации	4.800.000,00
Анализа на ПАП тестови, известување	Припрема на препаратите, анализа, доставување извештај	6000 x 60,00	6000 x 60,00	6000 x 60,00	6000 x 60,00	Цитолошки лаборатории	1.440.000,00
Вкупно							7.200.000,00
Подигнување на свеста кај жените за важноста од редовни превентивни прегледи и вклученост во организираниот скрининг							
Показатели за успешност: Организација на прес конференција Број на настапи преку медиумите Број на организирани предавања и трибини Број на отпечатени пропагандни материјали			Појдовна основа:		Планиран резултат (одредница) на годишно ниво: Организирана 1 прес конференција Реализирани 20 настапи на стручни лица преку медиумите Организирани 20 предавања/ трибини Отпечатени плакати и брошури		

Мерки	Активности	Временска рамка за спроведување				Организациски и облик/лице	Финансиски средства
		Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4		
Организација на превентивна кампања	Организација на прес конференција		1			Институт за јавно здравје	30.000,00
	Настапи на стручни лица преку медиумите		10	10		Институт за јавно здравје, Центри за јавно здравје, Македонско лекарско друштво	20.000,00
	Организирање на предавања, трибини во разни средини		10	10		Центри за јавно здравје	
Изготвување на едукативни/информативни материјали	Печатење на постер и брошури	Број на постери и брошури				Институт за јавно здравје	
ВКУПНО							50.000,00
Зголемување на бројот на гинеколози вклучени во организираниот скрининг							
Показател за успешност: Број на гинеколози вклучени во организираниот скрининг Број на гинеколози информирани за скринингот			Појдовна основа: 100 гинеколози вклучени во организираниот скрининг		Планиран резултат (одредница) на годишно ниво: 140 гинеколози вклучени во организираниот скрининг Организиран состанок со Здружението на гинеколози		
Мерки	Активности	Временска рамка за спроведување				Организациски и облик/лице	Финансиски средства
		Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4		
Воспоставување контакти со гинеколози кои не се вклучени во скринингот	Контактирање на матичните гинеколози	континуирано				Центри за јавно здравје	20.000,00
ВКУПНО							20.000,00
Подобрување на системот за следење и известување, со воведување на електронско известување							

Показател за успешност: Број на гинеколошки ординации кои доставуваат извештаи Број на цитолошки лаборатории кои доставуваат извештаи Функционален систем за електронско известување Број на изготвени квартални и годишни извештаи		Појдовна основа: 100 ординации известуваат 10 цитолошки лаборатории известуваат Немање систем за електронско известување		Планиран резултат (одредница) на годишно ниво: 140 ординации известуваат 14 цитолошки лаборатории известуваат Воспоставен систем за електронско известување (1) Број на едуцирани гинеколози (50) Број на изготвени квартални и годишен извештај (45)			
Мерки	Активности	Временска рамка за спроведување				Организациски облик/лице	Финансиски средства
		Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4		
Воспоставување електронски систем за известување	Надградба на софтвер			1		Министерство за здравство со Управа за електронско здравство	300.000,00
Едукација на гинекологите за новиот начин на известување	Организација на обука за гинекологите				1	Министерство за здравство, Институт за јавно здравје, Македонско лекарско друштво, Управа за електронско здравство	20.000,00
Известување	Изготвување на квартални извештаи	1	1	1	1	10 Центри за јавно здравје	100.000,00
	Изготвување на квартални извештаи	1	1	1	1	Институт за јавно здравје	48.000,00
	Изготвување на годишен извештај	1				Институт за јавно здравје	12.000,00
ВКУПНО							480.000,00
СЕ ВКУПНО							7.750.000,00

5. Спроведување на процесот на следење, оценување и известување

Гинеколошките ординации вршат:

- поканување на жените да се вклучат во организираниот скрининг
- преглед на жените со земање на материјал за ПАП тест
- доставување на материјалот до цитолошката лабораторија
- известување на жените за резултатот од ПАП тестот
- доставување на месечни/квартални извештаи до Центрите за јавно здравје.

Цитолошките лаборатории вршат:

- Припрема на материјалите (ПАП тест)
- Преглед на материјалот
- Издавање на извештај за секоја пациентка
- Доставување на месечни/квартални извештаи до Центрите за јавно здравје.

Центрите за јавно здравје:

- Координација на активностите на локално ниво (контакти со гинеколошките ординации, цитолошките лаборатории)

- Прибирање на извештаи од гинеколошките ординации и цитолошките лаборатории и изготвување на квартални извештаи

- Дистрибуција на пропаганден материјал

- Одржување на предавања за важноста на скринингот

- Организација на активности во рамки на кампањата на локално ниво, со учество на стручни лица во локалните медиуми

Институтот за јавно здравје на Република Македонија:

- Координација на сите активности поврзани со скринингот на локално и национално ниво

- Изготвување на квартални и годишен извештај

- Изготвување на стручни публикации, анализи, со доставување препораки до Министерството за здравство

- Организација на кампања

- Изготвување и дистрибуција на пропагандни материјали

- Едукација на стручни лица.

IV. Промотивна кампања за превенција и рано откривање на карцином на простата

1. Вовед

Карциномот на простата е најчест вид на рак меѓу машката популација. Главен ризик фактор е возраста. Ризикот е поголем доколку еден или повеќе членови во семејството имале карцином на простата. За рана детекција на рак на простата потребно е секој маж над 50 години да направи ПСА тестирање со ректално туше.

Бројот на новорегистрирани пациенти во Република Македонија за 2017 година е 20 пациенти. За таа цел Министерството за здравство ќе организира кампања за подигнување на свеста кај машката популација за превенција и рано откривање на ракот на простата, во насока матичните лекари да им препорачуваат на сите мажи на возраст од 50-55 години и оние со фамилијарен ризик од 40-50 години да направат превентивни прегледи на секундарно и терциерно ниво.

План за спроведување или операционализација на мерките и активностите .

Мерки	Активности	Одговорни	Консултирани	Временска рамка		Потребни ресурси Финансиски (МКД)
				Почеток (месец/ година)	Крај (месец/ година)	
Изготвување на едукативни/информативни материјали,	Печатење на плакати, брошури	Институт за јавно здравје	Министерство за здравство	01.09.2019	01.12.2019	10,000,00
Организација на превентивна кампања за подигнување на свеста кај машката популација за превенција и рано откривање на ракот на простата,	Организација на прес конференција	Институт за јавно здравје, Универзитетски Клиники	Министерство за здравство	01.11.2019	01.12.2019	90,000,00
	Настапи на стручни лица преку медиумите	Институт за јавно здравје на РМ, Центри за јавно здравје, Македронско лекарско друштво, Универзитетски Клиники	Министерство за здравство	01.11.2019	01.12.2019	
	Организирање на предавања, трибини во разни средини	Центри за јавно здравје	Министерство за здравство	01.11.2019	01.12.2019	
ВКУПНО						100.000,00

V.Изготвување на национална епидемиолошка студија

1. Вовед

Целта на оваа активност е да се спроведе прва национална епидемиолошка студија за рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево во Република Македонија со интенција за точен увид во морбидитетна статистика и вклучување на нашата земја во релевантните европски здравствени бази на податоци.

2. Показатели на успех:

- преваленца на рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево во Република Македонија;
- географската дистрибуција, демографските карактеристики на случаите со рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево во Република Македонија
- број/вид на потенцијалните ризик фактори за појава на рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево во Република Македонија;
- листа на проблеми/предлози на лекарите за унапредување на регистрацијата на морбидитетот од рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево во системот Мој Термин;
- број на лекари обучени за важноста од точното и навремено регистрирање на морбидитетот од рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево;
- број на европски здравствени бази каде Република Македонија ќе биде преставена со свои податоци за рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево.

План за спроведување или операционализација на мерките и активностите на програмата

Програмата е :		✓ Хоризонтална					Вертикална	
Мерки	Активности	Одговорни	Консултирани	Временска рамка		Потребни ресурси	Финансиски (МКД)	
				Почеток (ден/год)	Крај (ден/год)			
Изготвување на национална епидемиолошка студија	Утврдување на преваленцата на рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево и укажување на географската дистрибуција, демографските карактеристики и потенцијалните ризик фактори	Институт за епидемиол. и биостатист. Медицински Факултет Управа за електронско здравство	Министерство за здравство	01.01.2019	30.9.2019		400.000,00	
ВКУПНО							400.000,00	

Финансирање на програмата:

Реден број.	Активности	Финансиски средства
1.	Организиран скрининг за рана детекција на рак на дојка	9.170.000,00
2.	Опурунистички скрининг за рана детекција на колоректален карцином	510.000,00
3.	Скрининг за превенција и рано откривање на рак на грлото на матката	7.750.000,00
4.	Промотивна кампања за превенција и рано откривање на карцином на простата	100.000,00
5.	Изготвување на прва национална епидемиолошка студија за рак на дојка, рак на простата, рак на грло на матка и рак на дебело црево во Р.Македонија	400.000,00
6.	Исплата на долгови 2016-2018 година	6.070.000,00
ВКУПНО		24.000.000,00

Активностите предвидени со оваа програма ќе се реализираат во обем на средствата одобрени од Буџетот на Република Македонија наменети за Програмата за рана детекција на малигните заболувања во Република Македонија во висина од 24.000.000,00 денари. Распределбата на средствата по оваа програма ќе ја врши Министерството за здравство на јавните здравствени установи, приватните здравствени установи кои имаат потпишано договор со Фондот на здравствено осигурување на Македонија и други извршители на активностите наведени во Програмата, врз основа на доставени фактури и извештаи за реализација на активностите содржани во Програмата.

Оваа програма влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“.

Бр. 44-11554/1-18
8 јануари 2019 година
Скопје

Заменик на претседателот
на Владата на Република
Македонија,
Оливер Спасовски, с.р.